

Чурапчыга күн тахсар!

САНГА ОЛОХ

100 ЛЕТ
ЯДССР
1922-2022

Чурапчы улуунун хаһыата

Ахсынньы 23 күнэ, 2022 сыл, бээтинсэ

№ 50 (11876)

стр. 3

СЫТЫЫ БОППУРУОС

Улуус баһылыга
бэрээдэги кэһинни
утары киэҥ ыгырыылаах
муһабы оҥордо

стр. 4

АХСЫННЬЫ 22 КҮНЭ – ЭНЕРГЕТИКЭ КҮНЭ

Константин ФОМИН:
«Уот баар-сайды барар»

стр. 6

КЭПСИЭХПИН БАБАРАБЫН

Варвара Пермякова
торообүтэ 90 сылыгар

ТЭТТИК СОНУННАР

Өрөспүүбүлүкэ бастыг устуоруга аастанна

Буойун-учуутал Степан Макаров 105 сылыгар анааллаах устуоруһа уонна общественниге предметтэрин үөрэтэр эр дьоннор ортолоругар педагогическай маастарыстыбаны кордорор өрөспүүбүлүкэтээди куонкуруе бэлиэ тоғулун ыытылына.

Кыайылылааһынан Владимир Ларонов аатын Майа орто оскуолатын учуутала Иннокентий Кондаков табыста. Бастагы нэтиэһиннээх дипломунаан Хайахсыт орто оскуолатын учуутала Игорь Лазарев наһарадалаһына. Иккэ нэтиэһиннээх диплому бардыгастээх гимназиятын учуутала Дьулустан Алексеев тутта. Үһүс нэтиэһиннээх дипломунаан Хадаар орто оскуолатын учуутала Иннокентий Яковлев наһарадалаһына.

Эдэр режиссер "Республика кино" кылгас кэинкэлэр II-с бастыбээлэрин кыайылылааһынан буолла

"Айыллаан" СК үлэһитэ, режиссер, композитор, ыралаһыт Василий Николаев бэйэтэ: "Социальнай роликтынан бастагы мэтэстэ буолубут!" - дэһи үөрүүлээх сонуну ыһтыһыраа.

Кылгас социальнай роликтары коруу ахсынньы 15 күнүгэр "Аросыйа – мин устуоруйам" мусойга ыытылына. Манна Дьохуускай, Неронгун куораттарыттан, Амма улууттан кыттыһыа ылылар. Оттон бийиги улуустан Василий Николаев бэйэтин кэингэр кыайаан өйдөмөтөх бэйигэ Иван Арбита позматынан "Уһунук утуһан хаалбыһыан" дэһи 2 мүнүүтэлээх үлэһини кытыһына.

Ролик өссө былырын уһулаан, "Айыллаан" ютуб хаһаалыгар тахсыбыта.

Көүлү тустууга Константин Постников аатынан өрөспүүбүлүкэтээди турнир ыытылына

Турнирга 40 бөҥөс көбүрөгэ тахсан, кыраһыалай тустуу кордордүлэр. Сахада тустуу боһрон, түһүлгэлээһин ыччаттарыт толору дакаастаһылар.

57 кинигэ ХИФУ-тан Егор Яловескай, 61 кинигэ ЧГИФКСИ-тан Артем Слепцов, 65 кинигэ Олимпиадскай резерв училищетыттан Игорь Матвеев, 70 кинигэ ЧГИФКСИ-тан Владимир Бояновскай, 85 кинигэ Дьулустан Калаев чомпүүһүннээһиннэр.

Көүлү тустууга оҕолорго Василий Гоголев турнира буолла

Чурапчы нэһииннэр РСФСР алта, ССРС үс, Европа икки тоғулээх чомпүүһүнэ, аан дойду боһронска призера, ССРС, Европа, аан дойду Кубоктарын кыайылылааһа, Үтүө Дьулуур оонньууларын кыһыл комус медалһа, ССРС устуордун үтүөлээх маастары Василий Николаевич Гоголев биһиннэгэр оҕолорго көүлү тустууга өрөспүүбүлүкэтээди турнир буолла.

Түһүлгэ икки көбүрүнэн 16 улуустан уопсайа холбоон 223 бөҥөс (2008-2009 с.т. уопаттарга) тахсан туһуһа. Чурапчыттан Гоша Нестроев, Егор Ефимов, Уйгун Назаров, Никита Элясов, Андрей Слепцов, Эрхан Смирников, Арыйхан Кононов, Мичил Стручков, Сыал Григорьев, Артур Кузьмин биһиннээх мэтэстэлэргэ тигиһиннэр.

Уһуһааннар хаһыакка көхтөөхтүк суруттулар

«Чуораанчыно» уһуһаан үлэһиттэрэ.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Ахсынньы
23 күнэ
БЭЭТИНСЭ

-34° -36°

Ахсынньы
24 күнэ
СУБУОТА

-32° -35°

Ахсынньы
25 күнэ
БАСКЫҤААННА

-33° -37°

Ахсынньы
26 күнэ
БЭНИДИЭННЬИК

-36° -40°

Ахсынньы
27 күнэ
ОПТУОРУНЬУК

-38° -41°

Ахсынньы
28 күнэ
СЭРЭДЭ

-38° -39°

ЮРИЙ ТРУТНЕВ ДЬОКУУСКАЙГА ҮЛЭЛЭЭТЭ

Ахсынны 16 күн, РФ Бэрэстэйлэгийн Улук Илгэтин федеральный умурукка болохуочулаллах бэрэстэйлэгийг Юрий Трутнев Дыкуускайга үлхэтэ. Кини сырымтын «Ул» выдарталы кластердан садалаата. Кини креативнай кластер резиденцэри быраймактары сэргэтэ. Ол курдук, «Сахафильм» сыйлһантар консорциумтэ садалаан, ExtraCinema кинопроекторы, тапалы түгэчинцэри, «Арктик-Телеком» хамтаалына «Арктик Медиа» быраймагын, «Кыдыкаан» музатимедийнай быраймагы, «Tundra» анимационнай устуудууяны уонна аныгы ХР-устуудууяны быраймактардыр.

[illegible]

Юрий Трутнев Саха сирин бырайыактары үрдүктүк сыналдаата уюуна ситиһинилгэр бакараа Салыктар буолаахха, «Үлэ кыбартааһы» крестиникий кластер Унуу Илгитэ аан бастагынан сэттэниин 23 күнүгэр аһаллыбыта, билингвистэ машина 70 резидент баар, 2025 сылга IT, киинэ, анимация, музыка, дизайн, мууусука, компьютернай графика, урууһуйдуур усукуустуба, хаартыскаба түһөрүн уюуна видеопродакшн хайысхатынан үлэллнр 150 урбааныыт резидент буолуохтаах, 1250 сана үлэ мистэтэ тахсмактаах.

Саха сиритэр пилота суох
 Сотор аппарааттар опера-
 тордарын бэлэминнэр киини П.И.
 Дуванкин аатынан сибэдьэ уонна
 энергетикэ колледийын баһагы-
 тар бу сымт ахсынныа бүтүүтэ
 аһымалыаҕа. Быраймагы Юрий
 Трутневка бэлэминноролдор.
 Уорамант дьонигэ аһал сибиди-

тэгшлэлийг бэриулжээ. Айсен Николаев кишигчид нийслэлчүүдэд Донбасска баар Владимир Жога агынхан нилотх суох систэмэлээр кишигчүүдэр бариан бишнүүдэрн талхылан үрдээн кэмбүүдэрн бишнүүдэр. Бастанылан үөрэжн «Боотур» эгэрээт добровольца-ра. Россияны уонна ИДМ үлсүүдэрэ байаллар. Машиак ниснээлүүдүг Саха сирүүдэр айылга кустүүдэрн, чуолаан тыа байаарын, халааны кэтээн корүүгү мадун байаллар.

Байгалийн-патриотической
институты күүхүрдэртэ ага-
ан дойду эргэһинэнэргэртэ үөр-
тэр-эрчигэр кинигэр аһылыма-
тара. Саха сиригэр сийлэрлэр
бэлэмнэр ытыл кинигэлексын
тэрийннэн Юрий Трутнев ой-
доото. Кини Саха сирэ Ага дойду
Улуу сэринитигэр сийлэрлэринэн
адырбытын, кинигэрлэринэн кэп-
туттары туһуһун эттэ. Аһеен
Николаев кини кэлэр сыл бастакы
агаарыгар үлэстэ кинигэрлэрин,
ыраакха уонна таһыкка ыраак-
ха ытааһыналар эрчигэр сору-
га туарын болонтооттэ. Маныа 9
мэтинэмэһинэн үөрэтэр-эрчигэр
дыһын туһуохтара, ытарга анал-
лаах сирт оһоруохтара. Ил Дар-
хан инструктордарынан бойкобой
уопуттаах байгалийн сүдүүсүлэ-
хтар үлэһинилэригэр эһин кил-
лээтэ.

Юрий Трутинс Улук Ианилг уонна РФ Арктикатааҕы зона-
тытар тарылытары тэпнүү
механизм бөлүрүөстөрүтөр
муһунаҕы ытта. Вице-премьер

салааппытынан, 2017 сылтан РФ Бэрэсидэнтыгэ Владимир Путин быһаарыытынан Уйук Илин сирингэр-уотугар уот энергиялар тарылтарты тэтиээһини механизми үлэтиир. 2022 сылтан тарылтарты тэтиээһини механизмыгар уларыттылар килэрииттэрэ, туһаначчыларга, ол иһингэр ОДьКХ тэриитэлэрингэр субсидияны түһүмэтинин кыччататы сагаламмыта. Ол уот тарыыба базовый кордорүүттэн улаатарын таһаардат туһугар эргийиин бүддьүөтүн ороскуота билээ улаатарыгар тиздибитэ. Юрий Трутнев эппитинин, Арассыыйа Бырабыыталыстыбата тэтиээһини механизмытан урдук барыстаах тэриитэлэрин илан кэлиһэргэ, бүддьүөт эйгэтин уонна ОДьКХ тэриитэлэрингэр тарыыбы тэтиһиргэ субсидияны түһүмэтинин кыччатарга быһаарыы ылыммыта. Онуоха эргийиининин ойүүргэ федеральной бүддьүөттэн үбүгүн көмө корүлүбүтэ.

«Билимиз билимиз бу үбү то-
лутуу хайдах барарын бэрэбэр-
кэлибиз, тобо дигинэххэ, сана-
алар хайдымыннотарар, — дигэтэ
Юрий Трутнев.

«Билырымын бу сымалга-соруу-на 1,2 млрд солк. үн тийиштэтин билгэрэппиниз. Онтон 2023 сылга — 3,6 млрд солк., 2024 сылга 4,6 млрд солк. тэгийэстэ», — дигэн Айсен Николаев биллэстэтэ.

Юрий Трутнев Арассыыйа
Үпкэ министиэристибэтигэр, Мо-

нополитына хаанчаастыр Федералынай сулууспаа, Энергетика, Экономикэ сайдыытын, Улуу Илин сайдыытын министрлэри-стибэлэрингэр, СӨ Бырамыыта-лаастабытыгар «РусГидро» ПАУ-о-ны кытары тарыхыы тэҥнээһини механизм уларыбыытыттан бүд-дүүт эбин ороскуотун ырытарга, РФ бүддүүтүн тинитин суотугар толубуу оҥоһуларын туһунан этилээх дакылааты Арассыыла Бырамыыталаастабытыгар кил-лэргө соруудахтаага.

Мушых түмүүгүн бр-
фингз Юрий Трукс
бэлнэтээн элпүүлэг, Арассый-
ага кинирэн эрэр сага энергет-
рынылары тэглээр мэхэнистим.
Уйук Илин энергетиктин туру-
гуи балачча уларымпытын, дүүл-
лэнин барбытын, ол иһин РФ
Ырабынталыстыбата пыхби,
кыһыл комүһү хостуур таритт-
лэргэ сөбүлүннүлүбү быһармы-
ты ылыммыт.

«Бидэнтэй Саха сирин бүгд хүмүүстэр минн үбү нэвчүүтү хайрлах бара нэрарын, эбим ит көрүмэлэрин бүтэбүтүрэллэбинин. Бүгүнтү мунууахха санаалар уратылааххара көлүнүт. Үи миннэстүтүрэллэбинин бүгдүсүмүтүр икки ардыларынанга бүтэбүтүрэллэбинин механизмын өтөрүүтү барытын үчүстүмүтүрэллэбинин өтөр эрүри, өрөстүбүтүрэллэбинин анын чакымын этэр. Онон икки айдүтүр иһигүр туһааннаах федеральный миниситүрүстүбүтүр, Монополияны

*хатгачагыгьыр федеральный су-
лууна уошна оросну бичиге ан-
тушынга нгулган корон тулгуз
бичираллирээр сүбэлэстийин», -
дидэг Юрий Трутнев.*

Бридингтэ мань тэтгэ Юрий Трутинев дойду кэсэтиннай технологидаарын атылааһыннан 75%-ман Саха сирэ ыларынан, итигэһини ыһыктыбааха, өссө салгыны сайланыарга баҕарарын уонна бу хайысхага өрөспүүбүлүкэ улахан кылааты киллэрэрин бэлэ-этэргэ.

Саха сирингэр биһир кэлним субсидиһанан Кардиология клииник, «Уэл кыбартаал» креативнай кластер курдук бодот эбииһиктэр үлэһэ киирдилэр. Эһилл Оькология клииник киирэрэ былланианар. «2018 сылга ареспуьблүтүөһэ бу мөхөмүмүнэн 11 млрд солк. инвестиидаммыта, онтон 9 млрд солк. — федеральнай үбүлээһин. Кэлэр сылга 2,5 млрд солк. федеральнай бүдүүөттөн көрүлүнө. Эһилл өссө 19 эбииһик эбиллүү, онон Нерюнгрингэ доруобуула харыстабыллан үс эбииһик, Чульманга сага оскуола тутуута, Дьоккуускайга, Минириньйегэ, Алданга түөрт успорот саалата, о.д.а тутулуобок», — дьигэ.

Ил Дархан Айсен Николаев
РФ Бэрэсидэнэт Владимир Пу-
тин бѳһагчы дѳһалмал, Юрий
Трутнев ойбобулгэн бѳһырын
баһаартан эмсэбэлэбит Горнай
улуунун Бэс Күөлүгэр Күөлүү-
ра киһиэ туулулуоһун баһиэстэн
эттэ.

Ахсынны 17 күн. Айсен Николаев быраабы арагачылыыр уорганнар уонна быраабытатыстыба бэрэстэбинэллэрэ кытылыаах сүбэ мууһабы ыытты. Мууһааха ээби-ээбиргэли, сааны-саадабы сохуоннаа суох эргитти. Сага дымлаабы уонна Ороһуоспагаабы быраабынныктарга бэрээдэги, куттал суох буолуутун хааччылыы боптууостара көрүлүннүлэр. Уопастыбаннай мнэстэлэргэ баһаар куттала уонна бэрээдэк кэһинтэ тахсыбатын туһугар үлэ күүһүрөөбү. Быраап уорганнарын, коммунальнай хаһаайыстыба, энергетикэ, доруоһула харыстыабылы, үөрэх тэрмээтэрин үлэһиннэрэ күүһүрдүүлүбүт эрэһини үлэтингэр көһөрүлүөхтэрэ. Оһолорго аналлаах Сага дымлаабы тэрээһини өртөн ураты, уопастыбаннай мнэстэлэргэ атын улахан тэрээһингэр ыытылыбаттарын туһунан этиһиннэ.

Афласині НОЕВ,

ТҮС САНАА

ИЛ ДАРХАН ТУҢААЙЫТЫН ИСТЭН БАРАН

СӨ Ил Дархана Айсен Николаев Ил Түмэнгэ сыллаабы анал этинтин огтордо. Чурагчы улууһун дьахталланы үлэниггэрэ улуус аактабай саалатыгар мустап нһит-тиэр.

Чурагчы улууһун дыкутапттарын Сэбиэтин бэрэсситэлитэ Афанасий Захаров;

- Ил Дархан Тувааһымыгтар хаас да элһини собулуу пһигттиим. Ол курдук, сошалаһый хантыраагы улаһ-тыннарарга диги Бирыбынталыстыбада сорудахтан-та. Бу тһа сиригэр олус наһаалаах. Сошалаһый хан-тыраак тһа сирин донун үлүлүк огорууга, урбаһы сайһыһарымыга, ону таһынан билиһини уусуук кэмнэргэ бһгитини олорун таһымын үрдэтиһүг тоһуу күүһүһүн бһо-

Ил Дархан "Үйлс оёолоро" дигэн бйрагырааманы 5 сьлга уһатта. Итн сорудах туьлар тьтгэнгэр бийнги ахсаан оттугтн элбиххнт уонна сьрүтэ мьддьарга дьогхун комо буолар буоллаада.

[illegible]

Тың хаһаайыстыбатын сазалтатын начальнигыга
Анжелика Неустроева:

- "Тыя хаһаайыстыбатын үбүлээһин: 2018 сылтан 10,5 млрд солкуобайтан 2023 сылга 14,2 млрд солкуобайга улаатта. Тыя хаһаайыстыбатын игорон таһаарар үндэһинийгэр

субсидия коруулугтз уламга. Кэтэх хайнаагастыба даанхтарта торүүр ынах төбөтүгэр 1,3 млрд сомкуобай корулуно", - дигэн Ил Дархан бэйэтин Туһааныгымыгар эттэ.

Улуустугулар кэтэх хаһаайыстыбаларга ынах төбөтүгэр бэримлэр 35 тыһ солк, эһини 37 тыһ солк буюлукка.

Манай танинтан Ил дархан тѳа хахаалынстыбѳан борсдууксулѳан огорон таѳаараачыларга гар уонча чаамаайдарга тургэниик ситэр салаар АПК-ны ойуур туусча иогтѳо нэс (заим) биэрэнтии коруг дигн сорудахтаата.

Нэгжигнэмжийн нэгж ассортиментаах, үрдүк хангалттай болохыг олохтой бордодууеуланан хаанчмай арга сага технологическай тахымнаах бырайиактар наадалар дүн элпигэ саамай сөттөөх. Ииникити ахылар-үөдлүүр өтүгээр сага сүүрөөн кинирэ, сага бырайиактар тахымхара дүн эрэгсигит.

Үөрэх салалтатын нэвчлэлийнхээг Юрий Посельский:

Дойдубут Борсодызнэ Владимир Путин кэлэр 2023 сылы Педагог уонна наставничылык сылынан биллэрбитэ, онон Ил Дархан Туһайыгын көтүлүтүт. Туһайыга пеньыктарга 100 тыһ солк би-рын үөрэ иһигитбит.

Билэти улууспутутар эдэх наставынын-
нык үлэни сылдар, бэйлэрин уопутта-
рыттан эдэр учууталларыгытар бэрэдир,
күүс-көмө буолаллар. Сыллы ахсын "Педагог
уонна наставыныннык" дигэн куонкуруу тэ-
рийэччибит.

Бэлэбүт испитигэр балаһыанньа ылыныа, үөрэнээччилэри уонна төрөппүттэри ха-
бан, камыһыһа тэрийэн, биир бастыны
талаахпыт. Баар, бу "Педагог уонна настав-
нынык" дигэн куонкуруспутун кытта си-
тимиэхпит. Хайдах быһыылаахтык бварын
төлкүйдүн сакалыахпыт.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

АХСЫННЬЫ 22 КҮНЭ – ЭНЕРГЕТИКЭ КҮНЭ

Энергоуот ситимэ туруктаах буоларын туһугар

Ахсынньы 22 күнүтэр Арасыйыа үрдүнэн Энергетик күнэ бэлиэтэнэр. Бу бэлиэ даатанан сибээстээн, Чурапчытаабы электрическэй ситим салайааччытын Владислав Барашковы көрсөн кэпсэтистим. Кэпсэтинбит, сүтүнүтүн, быйыл ытыллыбыт үлэ туһунан буолла.

Билигин кэлэтиһиэхэ 74 киһи үлэлиир. Штат быһытынан 86 буолуохтаахтар. Анал үөрэхтээхтэр бу тэрилтэбэ үлэбэ киириэхтэрин сөп эбит. Сүрүн үлэлэрэ—улуулу туруктаах электрическэй уотунан хаачыыйыы. Линийэлэр түүнүрүн-күнүсүн үлэлиилэрин хаачыыйаллар, контуруоллуудулар. Дизельнэй уот ыстаансыытата (ДЭС) киһилэргэ киирэр. Итиннэ ДТ-72 дизеллэр буруллар. Саахал тахсар түбэлтэлэргэ эбэтэр киһи ситимэ өрөмүөн ытыллар түбэлтэлэргэ үлэлиилэр. Уот барда да, тутта хомулаа охсон, дизеллэри сылымпытынан бараллар. Регламент (быраабыла) быһытынан,

уоту биэринэ бэлэмнэниигэ 2 чаас көрүлэр. Билигин таас киирэн уот арааһытааһына, уустуктар үөскүүлэр. Урут иитэр ситимэ (котеллар) бэлэтэ сылаас уутун эргитэр этэ. Дьон биэринин «самостек» дэнэр. Билигин таас оһохтор электроуоттан тутулуктаахтар. Хас биэрин тэрилтэ гааһынан сылымпылар оһохтоох буоллабына, дизеллээх буолара наада. Кэмигэр үлэлиир тыа сылаас сиргэ туруоран, эрдэттэн бэлэм буолуохтаах. Ити туһунан эрдэттэн сэрэттиилэр, биллэр. Быйыл олунньу ыйтан 35 кВ күүрүүлээх «Чурапчы-Төгүлү» уонна «Чурапчы ДЭС - Кыһы» уот линийэлэрингэр 24 остуолба сагалыы уларыппыттар, линийэ тулатынан 85 Га сир кырыс тээрэ уурбуттар, маһы, сыһы ыраастаабыттар. Үрдүк 110 кВ күүрүүлээх «Майя-Чурапчы» уот ситимингэр 41 остуолба уларытыллыбыт. Маны сэрэгэ 110 кВ күүрүүлээх «Чурапчы-Сулгачы» уот линийатыгар боруобаттары холбуур 15 тэрил бөһөргүтүлүбүт. Чурапчы 110кВ-таах киһи

ыстаансыытыгар аныгы ыраабыл-эпиститтар шифровой электроинкалаах сибээс оборудованиета туруорулуна. Эрэһини туруорар блок монтажтаһын үлэбэ киирбит. Маны таһынан биригээдэ хомулаан, Тааттага дизельнэй уот ыстаансыытыгар, подстанцияларга техническэй өрөмүөн үлэлиир. Уус Алдан улуугар тыа сирин ыспартакыйаадагыгар бэлэмнэни үлэлэрин ытыттар. Чурапчытаабы РЭС бааһыгар таас гарааска хапытаальнайдык өрөмүөнүнэ, Чурапчы күөлүн 198 м. усталаах ДЭС кытыла бөһөргүтүлүнэ. Уот ситимингэр сана дьылэри, эбийиэктэри холбуурга 163 көгүл

бэрилинэ. Баар уот ситимингэр эбии үрдүк күүрүүлээх линия тардылына. Ол курдук, 805 м. үлэһинэ 10кВ-таах линияга 14 остуолба турда, 7356 м. үлэһинэ 0,4 кВ-таах СИП линия тардылына, 184 остуолба турда, саага 6 трансформатор эбилинэ. Чурапчытаабы РЭС үлэһиттэрэ эпиститтэстэхтик үлэлиилэрин бэлэтээн турал, линийэни харыстааһыныга түүнүрүн-күнүсүн, биригээһин аахсыбааха сырымпылар. Үлэһиттэр бары уот линийэлэ саахала суох үлэлиилэргэ кыһаллаллар, наада буоллабына, хайа баҕарар кэмигэ үлэлиилэргэ бэлэмнэр. Быйыл былаан быһытынан, Дирингэ, Мугдайга 0,4 кВ күүрүүлээх лини-

яга 18,89 км. үлэһинэ боруобуот апытылаах СИП көрүлгэ саҕардылына. Маны сэрэгэ 356 остуолба уларыта. Уһук Илиннэй уот хампааньатын сааһааһынан абоненттарга араарыы-холбоһуу толору туолан иһэр. Хомоһуох иһин, уот уорааһыныгар 16 аакта толорулуна. Уонсаага 218 рейс, 687 уот счегнига кыһаллыны сааһааһынан пломбаланыа, 935 счегник кордорүүтэ үһүлүна.

Бэлэмнээтэ
Марфа
ПЕТРОВА

ЧУРАПЧЫТААБЫ СААСТАРЫН СИТЭ ИЛИК ОБОЛОРУ СОЦИАЛЬНАЙ ЧЭБДИГИРДЭР КИИН ТӨРҮТТЭММИТЭ 20 СЫЛЫГАР

Оҕо, дьиэ кэргэн туһугар бары бииргэ

Ханнык баҕарар биригээбэ, кэмигэ судаарыстыба дьыэ кэргэн олоһун, оҕону көмүскүүр, көмөлөһөр аналлаах. Биир оннук тэрилтэни биһиги улууска «Чурапчытаабы саастарын ситэ илик оболору социальнай чэбдигирдэр киһи» судаарыстыбаннай казеннай тэрилтэ үлэлиилэ быйыл 20 сылын туолла.

2002 сыллаахха улуус баһылыга Алексей Шадрин дьаһалынан бастаан 8 үлэһиттээх дьыэ кэргэнэ, оҕо социальнай киһи тэрилтэбитэ. Директэрдэринэн Анна Новгородова, Тулаара Феофанова тэрилтэ атаһар туруутугар ситимнээх үлэни ытыттар. 2005 сыллаахха киһи өрөспүүбүлүкэтээри суолтаах, онтон 2007 сыллаахтан стационарнай отделениелаах, 25 үлэһиттээх социальнай хайыскадаах тэрилтэ буолбута. Ыарахан балаһыанньага түбэспит ыаллары кытары былааннаах үлэ тэрилтэр, элбэх оболуох, эдэр ийэлэр түмсүүтэрэ үлэлиир. Киһилэри кытары күнүгэ өйдөтөр-сэрэтэр үлэ ытылларын ситиһибит, учуокка туорар ыал ахсаана сылтаа аһыйыыр.

Үлэһиттэр үөрэхтэрин таһымын үрдэтэр анал куурустарга Тюмень, Сургут, Тьерь куораттарга үөрэннэлэр. Быйылгы үбүлүүбүдүкэ сылга «Мастерская инноваций» бэлэтэрэ суруйбут социальнай бырайыактарынан куонкурус ытыттыбыт, кыайылылаабын социальнай үлэ исписэлиһэ Наталья Софронова буолбута. Биир саамай улахан ситиһинитинэн «Эрэл: уопут, дьыэ кэргэн, ситим» бырайыагынан

федеральнай куонкуруска кыайаммыт 2 мөлүйүүн суумалаах гранты, өрөспүүбүлүкэбэ социальнай хайыскадаах тэрилтэлэртэн бастакытынан кыттан, кыайыны ытыттыбыт буолар. Бырайыакпыт чэрчигинэн 2021 сыл муус устар ыйыттан балаһан ыйын 30 күнүгэр дьыэ кэргэн «диспетчерскэй сулууспаны» үлэлиит, элбэх улахан дьомго, оболорго көмө оҕоһулуна. Барыта 1401 дьыэ кэргэн өйбүлүнэн туһанна, итинтэн суотабай толупуон нөүгө 778. Ыһытар, кыһаллалаах боппуруостара: оҕо тороппут икки ардыгар өйдөспөт буолуу, оҕо интэһиттэр, оҕоох ыалга көрүлэр көмөлөр тустарынан, оҕо сайынныгы сынныаһа, доҕордө көмөтүтэр наадыны у.д.а. Граммыт харчытыгар оҕо уйуулата кыһаллыттар көмөлөһөр логопед кабинетин, психолог

сенсорнай холуу, үлэһиттэр туһулаах араас оборудованиены ытыттыбыт. Үлэһит уопута өрөспүүбүлүкэбэ тарҕанан, кэмигэ кэргэниин ытыта. Ил Түмэн кэмигэ ытырымылаах хаммаһыагыгар бырайыакпытын сырдатан, кэпсээн кыттыны ытыттыбыт. СӨ Бырайыалыстыбатын бэрэссэдээтэ А.В. Тарасенко Махтал суругунан наҕараадалааммыт. Сылата саастарын ситэ илик оболорго профилактика үлэбэ былааннаахтык ытыллар. 10-тан тахса сыл устата «Тэтим» уопуттар кулууптара ситиһинээхтик үлэлиэн кэлбитэ, дьарыктаах буолуу киһини кытары собулэн түһэрсэн, соботох олоһор кырдара дьомго, үлэ, тыыл бэртээһинтэргэ мас хайытан, саһаһаан, хаар күрдээн, дьыэ ис-тас үлэһиттэр көмөлөһөн, хамнас

аахсыытыгар, илэһит кэмигэ араас дьаһалларга кыттан, туһулаахтык атаарыттар. Киһини кэмигэ эмиэ уопуттарга аналлаах «Уоланнар» дьыэ экологическэй, патриотическэй хайыскадаах поход тэрилтэр. Ити курдук, тэрилтэ бары үлэһиттэрэ көхтөөхтүк улуус, өрөспүүбүлүкэ ытар дьыэ кэргэн политикалар соптоох хайысканы туһунан, күнүгэ үлэһити саҕардар, сайдыы саҕаһарын арылар. Түгэһинэн туһанан, тэрилтэбэ үтүө суобастаахтык өр кэмигэ үлэлиит, үлэһит сылаһар кэмигэ элэһэриин бэлэтээн аһыаһыны баҕарыны: РФ Үөрэхтэриитин бочуоттаах үлэһиттэри, СӨ Үөрэхтэһин туйгунарын Александра Мирбаһаһаны, Лидия Дьаҕаковскаһы, СӨ Үөрэхтэһин туйгунарын Татьяна Новгородованы, Дария Неустроһаны, Галина Аммосованы, Галина Кожурованы, Ньургустана Заболоһкаһы, СӨ социальнай сулууспага туйгунарын Лариса Бонкиһованы, Надежда Толстоухованы, Георгий Сокольниковы, эдэр эрчимнээх үлэһиттэри Матрена Аммосованы, Наталья Софронованы, Александра Корьякиһаны. Өрүү биригэ алтыһан үлэһит социальнай партнердыбытыгар, биһигини өйүүр-өйдүүр бар дьоммутугар махтанабыт. Баҕарыны кэргэһин оболорбутугар, дьыэ кэргэһиттэр ийэлэригэр-аҕаларыгар, улуусту олохтоохторугар чэпчэ доруобуһу, күнүгэ олохтон дуоһуууу ылан, киһини олоххутун ситиһини эрэ арыаһаһын, дьыэ кэргэн ситимэ өрүү баар буолуун!

Мария САВВИНА,
тэрилтэ директэһэ.

Бастын үлэлээх кэлэктиип

/Варвара Прокопьевна Пермьякова төрөөбүтэ 90 сылыгар/

Мин статистика эйгэтигэр үлэбин 1978 сыл атырдыах ыйыттан, очотооһуга оройуоннаабы статистика инспектуратын начаалынньыгы солбууааччы дуоһунаһыттан саҕалаабытым. Инспектура начаалынньыгынан Варвара Прокопьевна Пермьякова үлэллирэ. Барыта түөрт штат баара. Инспектордарынан Ашпа Егоровна Попова уонна Александра Гаврильевна Оконешникова.

Наҕааһыһыык үлэ уопка
тыл ботэрээнэ Варвара Про-
копьевна статистика отделыгар
45 сыл үлэлээбитэ. Тустаах үлэ-
тигэр дүргэ билиилээх, үрдүк
прибыллыах, профессиональнай
үлэһит, салайааччы быһыытынан
ытыктанар сыаналыы ылыаһын
ылара. Дьон-сэргэ туһугар үтүө
субастаах ситиһинилээх үлэтэ
үрдүктүк сыаналамалыан туһу-
туһулан, кинигэ «Саха АССР
эпохотун кайаһыстыбатын
үтүөлээх үлэһитэ», «Социалисти-
ческай учуот туһуна», «Чурапчы
учуутун бочуоттаах гражданын»
ааттар иһигэр илбирдирээ. Маны
таһынан ССРС госстатистикаҕа
бачуотунай кинигэтигэр килэ-
риллэбитэ, Саха АССР Верхов-
най Сэбиэтин, партия райкомун,
райсовет исполкомун үтүө элбэх
бачуотунай грамоталарынан
наҕараадамалыта.

Варвара Прокопьевна кийн биймалтынган боростууф, коно майгмалаага, собүлээбтэжигн утары сирэйгэ этэрэ, ханник да таһымнаах муунахастарга нигэн толлон турбат, ыалдар боппуруостарыгн туруорсар. Амарх сагаллаага, Үлэһигтэрин олох-торо-дыахастар турсарыгар, бастатан турал, дыг-уот боппуруостарыгар үрдүкү сагаллаага туруорсар. элһигн ылыннарар сагаллаачы этэ.

Илдэлт кэмнэгэр сэр астырылг, күһүн куобахха, кыһын сабаланыта муугхаба сылдарын олус собулүүр. Үүнүэй ытаһына, эбиитин оччотоогу оройуон саанан ытымыга хомуур хаммаандатын чиндэннээн сылдыбыт кэмнэрдэххэ эбит.

Сыныппара үлэтэ үтүс сыра-
ны-сылбаны, тулуур, логическай
толкуйу, арифметическай хонту-
руолу, тустаах биһинни-көрүүнү
эрэйэрин таһынан, үтүс элбэх
тэриигэлэр психическытэрини,
салааһынчыларын да кытта ал-
тынныга икки өттүттэн бэйэ-бэй-
эсэ үтүс сыллыны, өйдөнүүнү
торутуур уратылаах.

Сэбгэсэйэй бийдас сагана Чурагчы, Ахма, Таатга оролцууншарын нэгж ардынхаарь сүл аагш ыгытлалар норуот хаанаагыстыбатын сүрүүн кордөрүүдээр социалистическай куоталаны ыгытлалар. Уончалыы киниэтээх оролцууннар делегацияларыгар райком, райсовет эппиэттээх үлэһинтэрэ, тэрийтэрэ салаа-ааччылар, бастыг үлэһинтэрэ, ону талынан статистика отделин магдалыныма эбэтэр солбууа-

өгчигдэж байна. Күрэхтэгийн түмүүгүн статистику үлэнигтэрэ утарыга корсон олорон, күрэхтэгийн эрдэгтэн олгогдуллубут бадаһыангыагыгар килдэрииндигтэст биолетон, тэригтэлэр бирбигт бэгээгтээх ыспыраалкаларын кордорүүлэрингэр оловуран, түмүүг талһарын буолара. Улун уиньуктаах собус ким ханык корүүлгэ ханыс буолбутунан олукуо албыллан, уонсай түмүк тахсара, кыайһылаах быһаарыллара. Дэлэгэсепгэ атын чинигтэрэ ол кэмгэ орофуюн тэригтэлэрингэн сыйшан, уопут агастаһаллара, корхосонр объектарга, музсидарга да сыйлаһалара.

Саха сириг Статуправленин-
тын оройуоннаабы отделларын
икки ардыгар: промышленнай,
тыа хаһаайыстыбаннай, хоту-
гу оройуоннар дьон үс болоххо

[illegible]

Анна Егоровна Попова олобун бүүс бүтүнүү статистика эйгэтигэр анаабыт, туппунтун ыныктыбыт туруу үлүһүт буолар. Кини үлээбэтин быһаачын тухара, түөрт уонча сүл устата хас ый аайы суларистыбыда, респондент

ийлбэлт эт-үүд, хортуулгүй, огуу-
рууц уонна сир айһын, салгыт-ынах
тиришээрэи квантандиларын эт
иллүүтүнүн тутам-хабан, сыһа-
тын-халгытын бэрэбэрхэлээн,
райфрин огделга мытан, тутта-
рааччылар бириэмэтнэгэр харны
аасалларын хааччыһыгт сүдү
өтөлөөх. Аны квантандилары хас
бишр холхуоһунан, солхуоһунан,
тэрилтэнэи, бааһынай, чааһынай
хаһааһыстыбаларынан, олору
нэһилнэктэринэн мардадлаан,
нэһилнэктэр кордорүүлэрин таба-
арны киһи соёор үлэтэ. Киһитэ
киһи буолан, улахан салгата-ингэтэ
суох, хас ый бастакы чыһыһа-
тын аһарбакка, оройһон үрдүкү
салгалатыгар, Статупроиллемеба
ийһыһыһыгт болдохтон биридэ
да хоһуталһакка түһэрэрэ. Ол
иннигтэн хас ый бүтүүтүн быдан
иннигтэн, өрөмүд, бырааһыннык
дизэи билгилэмэккэ, аахсыбакка
сарсыарда эрдэттэн киһи хоһуука
дизэи илнэгтэн араарбакка үлгилэ-

пир. Аны эг-үүт квинтанишлары-
тан ураты материалнай-техни-
ческэй халачыйыны, олох-дьахх
коммунальнай хайаагыстыкы,
дың-уот уолда сыйлааларга үгүс
олбох мыйпаагы, кыбаарталаагы,
сыл агаардаагы, сыйлаагы уон-
на биэр бириэмэлээх отчуоттары
оҕортоон, бускарын курдук ый-
ыллыбыт кэмгэ түмөн, түмүктээн
пирэ. Аппа Егоровна биһиги
бачуоттаах сынныалайга олорор.

Статистика эйгэлтнэгэр Варвара Прокопьевна салаататанан, кини холобургаг үүрэгтэн, бэйлээрэ юдун атын отдел, тэримтэ да салаагабчыта буолан тахсыбыттар: П.Д. Елнсева (социальный харалта), М.П. Синцева (райархымыт) во.д.а.

Статистика бийр сүрүм ураты-
тынан хомубуллар, ирдэжэр отчу-
оттар, олох сайдан, уларыһан-тэ-
дэриһэн иһэллэриггэн быһаһыны
сибээстээн. Ол урукку отчуоттар
сөрөхторо хомуллубат буолан,
сага атын отчуоттар баар буолу-
туһалаар.

[illegible]

Бий айлы статистический бюллетень, оройуон норуотун хайааһыстыбатын бары салааларын кордорон, булгучу оҕоһуллаах, салааттаа тикээрчиллэрэ, «Сыта олох» хаймакка бичээттээрэ. Оссө хас эмэ сыл кордорүүлэрин түмэр, статхомуурунуктар оҕоһулубуттара, динамикескай ридтар, оройуон пааслара кордобуллэрин үгүс өтто толорулубута, сыллаабы отчуоттар оройуоннаабы архыыпка туттарылаллара кытаанахтык ирдэнэрэ.

1970, 1979, 1989, 2002, 2010 издэнииннэ бирэпиһэ, ол быһылыгар сүөлү бирэпиһэ буолбуттара.

Статистика үлэлнүүтэрин сэрэлд, дэһындээх үлэлэрингиз, бэр дьоммут үлэлээн ааспыт үлэлэрин, олобуун-дэһаһын сайдымыт кордорер үтүмэинээх үтүсүлгэлэрин түмүттэрэ, устуруула кэрдиик кэмизин туоһулаан, кэлэр кэнээскэи көлүөнэбиз, ыйыныык суол буола туруохтара. Ол үлэни биэр бастагынан үлэлээн-саһалаан салайыт дьонтон биридээтэрингиз ыгытыһыт кэһибит Варвара Прокляевна Пермьякова аата ааттана туруоҕа.

Василий ПЕРМЯКОВ,
1978 сэллээхха Чурагчытаабы
статистика инспекторатын
начальнигыгын солбуу-
агчы, статистика туйгуна, үлс
бэтэрэн.

Чурапчы улуунун статистикатын бэтэрээнэ

Эднийнбит: Варвара Прокопьевна Пермякова Чурагны оройуонун Мугудай нэхилээгэр 1932 с. Пермяков Прокопий Михайлович уонна Марина Петровна - дьит кэргэнигэр Бокума сабылтыкка бэлиэ кылыс оёонон төрөөбүтэ.

1952 с. 7-с кылааны бүтээн, Дьокуускайдаагы финансовай-кредиттэй техникум статистика отделениетыгар үөрэнэ кирибитэ. Үөрэжин бүтэрээт, дойдутугар үлэлини тахсыбыта. Онтон ыла, 45 сыл устата тохтобула суох, 68 сааһыгар дигээн үлэлээбитэ.

Варвара Прокопьевна, үлэтин коннюр инспектортай сабалаан, отдел начальниһыгар тийбэ үүнэн, статистика отделын өрөспүүбүлүүкэбэ биилэр бастыг үлэлээх тэриһтэ буоларын ситиһинтэ. Бары билиитин, кыадын ууран туран үлэлээбинтэ.

Варвара Прокопьевна үзлэлтгэр принципиальнаһы, эппидемиологийн биһигэ үзлэлтгит дыноо ордуу астынан бэлэглэнэлэр. Кини нэлэлтгэтор, тэрилтэлэр отчуоттарын биризмэтигэр ирдээн, өрөспүүбүлүкэ 53 барар отчуоту биһигэ да хоһутаппакка, кэмгэр чуолкайдык түһэрэри ситһиһэрэ. Статистика үлэтэ оннуу-гу ирдниһэрэ. Урукку социалистическай куоталаһы кэмгэригэр, отдал үлэтэ өрөспүүбүлүкэ 53 бастыһиар куксэлэригэр сылдыһыта. Арасыйыла, Сэбиэскэй Сойууска тииһэ кыйаһылаабынан тахсан, сойуус-статистикада управлениастын «Социалистическай учуот туйгуһун» бэлэглээн наһараадалаһыта. Арас-ыйыла, Бөһүтүн кинигэтигэр күлэрэһлэнбиһэрэ.

Варвара Прокопьевна үлэтэ «Ленин торообутэ 100 сылынаа», «Үлэбэ үтүөлэрин иһинэ», «Үлэ бэтэрээнэ» мэтээллэринин, Саха АССР Верховнай Сэбиэтин Президиумун 3 Бөһүтүнэй грамоталарынан, ЦСУ СССР РГУ профсоюзунун Президиумун, КПСС обкомун уонна СМ, САСАР Бөһүтүнэй грамоталарынан бэлэттэммитэ. 1986 с. «САСАР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлөх үлэһитинэ», 1992 с. «Чурапчы улуусун Бөһүтүнэй грамоталарынан» үрдүк ааптара нэҕэрдиллэбитэ.

Эдийнхийг олох бүс-бүтүүнүү таптыр идэвхгэр агаамыгта. Улууһун социальнай-экономической сайдылыгыг сүдү кылаат буолуотта. Билигит даганы Варвара Прокопьевнаны дьон үтүө махта тыдла-
рымын ахталлар. аатын ааттатта тыраллара билигити vorуубут, кизин туттуубут, олоххо холобурбут буолар.

Бәйбәтә баһамһәтә күтүрә Руслан АЛЕКСЕЕВ,

«Мугудай» киангэттэн ыһалыһа, Стр. 620, 2012 сыл.

